

Ekonomska politika (II)

Pravni fakultet Osijek
Akad. godina 2016./2017.

2. VISOKA ZAPOSLENOST / NISKA NEZAPOSLENOST

- Rad kao središte društvenog i individualnog života.:
 - rad kao muka vs. rad kao zadovoljstvo
- Koncepti rada kroz povijest
 - rad kao kazna (biblijsko značenje)
 - rad kao sredstvo za stjecanje nagrade (benediktinsko "ora et labora")
 - rad kao izvor zadovoljstva (renesansno poimanje rada)
 - rad kao bezlična sila (taylorovsko poimanje)
 - rad kao zaposlenost (salarijat)
- Suvremeni koncept:
 - Radi naporno (eng. *work hard*) vs. radi pametno (eng. *work smart*)

Kako je rad postao zaposlenost?

- Evolucija rada kroz povijest:
 - rad integriran u ukupne uvjete življenja (u tradicionalnim seljačkim društvima)
 - u srednjovjekovnom gradu: zanatski rad i degradirani najamni rad
- Preobrazba rada u zaposlenost u industrijskom društvu:
 1. faza: proleterski rad - prva faza industrijalizacije
 2. faza: salarijat - rad kao socijalni status (20. st.)
 3. faza: fleksibilni rad - (21. stoljeće)
- Pojava pojma "nezaposlenost" (SAD - 1878. - "unvoluntary idleness", Francuska - 1896. - "chomeur")

Pojam "nezaposlenost" u ekonomskoj i socijalnoj politici afirmirao je W. Beveridge 1919. godine, te posebno u svom programu socijalnih reformi (*Report Beveridge*)1942.

- Nezaposlenost je izvrstan pokazatelj stanja gospodarskog ciklusa:
 - visoka nezaposlenost upozorava na recesiju;
 - niska stopa nezaposlenosti na vrhu ciklusa uglavnom pokazuje na pritisak inflacije.
 - nezaposlenost za gospodarskim ciklusom zaostaje 6-12 mjeseci.

- Nekoliko pojmova:
 - **Radno sposobno stanovništvo** čine osobe starije od navršenih 15 godina.
 - **Nezaposleni** su bez posla, stariji od 16 godina, sposobni i voljni raditi i aktivno traže posao;
 - **Zaposleni** su oni stariji od 16 godina, koji obavljaju plaćeni posao u punom ili skraćenom radnom vremenu i statistički su evidentirani;
 - **Zaposlenici** su osobe koje rade za poslodavca u državnom ili privatnom sektoru i za svoj rad primaju naknadu u novcu ili naturi.
 - **Radna snaga** su nezaposleni i zaposleni; zove se još i *trenutno aktivno stanovništvo*
 - **Izvan radne snage** su osobe bez posla koji ne traže zaposlenje.
 - **Obeshrabreni radnici** su osobe koje žele posao, raspoložive su za rad, ali ne rade i ne traže posao jer misle da ga ne mogu naći - čine neiskorišteni radni resurs. (poznato još kao i skrivena nezaposlenost).

Mjerenje nezaposlenosti: dva načina

1. Evidencija nezaposlenih na zavodu za zapošljavanje:

- Uredi i službe zapošljavanja registriraju osobe koje **traže zaposlenje**, a poslodavcima daju podatke o **raspoloživim radnicima**.
- Evidencija nezaposlenih koja služi kao **izvor statističkih podataka** o njihovom broju.
- **Prednosti** ovog izvora su: jednostavnost, mali troškovi prikupljanja podataka te dostupnost podataka.
- **Ograničenja:** svaka promjena u kriterijima za ostvarivanje naknade *mijenja i broj registriranih osoba*: npr. neki se javljaju samo zbog naknade, ali aktivno ne traže posao; drugi samostalno traže posao pa se ni ne evidentiraju na zavod; zbog različitih propisa u pojedinim zemljama ove podatke je nemoguće uspoređivati, kao ni podatke jedne zemlje u različitim razdobljima ukoliko su se propisi mijenjali.

2. Anketa uzorka radne snage:

- Jedini zadovoljavajući način prikupljanja podataka o nezaposlenosti na nacionalnoj razini u skladu s **međunarodnim standardima ILO-a**.
- **Prednosti** ove metode je prikupljanje podataka u skladu s međunarodnim standardima tako da se mogu međusobno uspoređivati. Ipak, usporedivost nije potpuna zbog različitih čestica korištenih u anketama, te različitog tretiranja kriterija aktivnosti traženja posla.
- **Nedostaci** ovog načina prikupljanja podataka su tehnički, metodološki i statistički problemi uzorka, upitna vjerodostojnost odgovora ispitanika, teškoće u interpretaciji promjena u stopi nezaposlenosti između dvije ankete i dr. Osim toga, postupak iziskuje velike troškove, a podaci su dostupni samo u trenutku pregleda.

Mjerenje (ne)zaposlenosti

II

Apsolutno: (ne)zaposlenost se iskazuje **brojem** (ne)zaposlenih osoba
Relativno: (ne)zaposlenost se iskazuje **stopom** (ne)zaposlenosti ($n' = n/RS$)

Stopa aktivnosti je postotni udio aktivnog stanovništva (radne snage) u radno sposobnom stanovništvu.

Stopa zaposlenosti je postotni udio zaposlenih u radno sposobnom stanovništvu.

Stopa nezaposlenosti je postotni udio nezaposlenih u aktivnom stanovništvu (radnoj snazi).

Vrste nezaposlenosti

- **Frikcijska** – nezaposlenost zbog kretanja ljudi (npr. promjena radnih mjesta, mjesta boravka...)
- **Strukturna** – raskorak između ponude i potražnje za radnicima u granama ili regijama koje su zahvaćene promjenama (npr. nestanak starih industrija i pojava novih)
- **Ciklička** – ukupna potražnja za radom je niska; vezana uz recesiju kada opadaju ukupna potrošnja i proizvodnja

- Puna zaposlenost:

- **Puna zaposlenost** je stanje u kojem *nema cikličke već samo frikcijske i strukturne nezaposlenosti.*
- Stopa nezaposlenosti pri punoj zaposlenosti naziva se **prírodnom stopom nezaposlenosti** i kreće se od 3 do 5 % radne snage.

- Posljedice nezaposlenosti:

- **individualne:** smanjenje prihoda, smanjenje radne sposobnosti, osobne frustracije, itd.
- **društvene:** izgubljeni bruto domaći proizvod – sve ono što je moglo biti proizvedeno

Dinamika zapošljavanja I

- Zapošljavanje se može promatrati s obzirom na vremenski rok u kojemu je do njega došlo.
- Osobe s višom razinom obrazovanja se općenito brže zapošljavaju od onih s nižom razinom obrazovanja, osim u slučaju gimnazije.
- Najbrže se zapošljavaju žene s visokom stručnom spremom.

Razina obrazovanja	Zaposleni u roku od 6 mjeseci (%)			
	Spol	Ukupno	M Ž	
Bez škole i nezavršena osnovna škola		19,6	18,7	20,8
Završena osnovna škola		30,1	28,4	31,8
Srednja škola do 3 godine trajanja		39,8	41,1	38,0
Srednja škola 4 i više godina trajanja		38,2	39,0	37,6
Gimnazija		31,7	30,9	32,2
Prvi stupanj fakulteta, stručni studij i viša škola		39,9	36,9	41,4
Fakultet, akademija, magisterij, doktorat		44,4	41,7	45,7

Izvor: HZZ, autori izvračuni (dalje a.).

Dinamika zapošljavanja II

Zaposleni u kratkom roku prema studijskom programu na razini fakulteta ili akademije u Osječko-baranjskoj županiji

Studijski program	Novo- prihvaćeni	Zaposleni u roku od 6 mj.	Ostvar. (%)
Diplomirani učitelj	31	26	83,9
Opća medicina	106	80	75,5
Teolog	36	18	49,2
Učiteljski studij	156	86	54,4
Fakultativno	34	19	52,9
Hrvatski jezik i književnost	47	24	51,1
Kineziologija	27	13	48,1
Psihologija	69	28	47,5
Marketing	26	13	49,4
Elektrotehnika, smer komunikacije i informatika	27	11	40,7
Ekonomija	83	31	37,3
Ratarsvo	36	13	36,1
Elektronika, smer elektrotehnika	32	11	34,4
Marketing	72	24	33,3
Financijski menadžment	100	33	33,0
Poduzetništvo	27	8	29,6
Financje	33	9	27,3
Poslovna ekonomija, smer poslovna informatika	31	8	25,8
Pravo	225	58	25,8
Marketing menadžment	39	9	23,1
Informatika	31	7	22,6

Izvor: HZZ, a.

Okunov zakon I

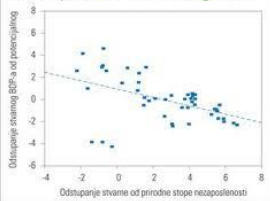
- Najgora posljedica svake recesije jest povećanje stope nezaposlenosti:
 - Kada se proizvodnja smanjuje, poduzeća trebaju manje inputa rada pa se novi radnici ne zapošljavaju, a stari se otpuštaju.
- Arthur Okun prvi je uočio vezu između tržišta rada i tržišta potrošnih dobara.

OKUNOV ZAKON:
Porast nezaposlenosti za 1% iznad prirodne stope nezaposlenosti izaziva pad realnog BDP za 2%.

Okunov zakon

II

Slika 1: Okunov zakon za Hrvatsku u razdoblju od 1998. do 2009. godine

Izvor: www.banka.hr (3.4.2011.)

Napomena: Okunov zakon je zapravo empirijska pravilnost koju više ili manje tijekom posljednjih 50 godina potvrđuju podaci u velikom broju zemalja.

Phillipsova krivulja

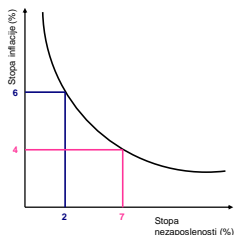
I

- A. W. Phillips nacrtao je 1958. godine dijagram koji prikazuje stopu inflacije i stopu nezaposlenosti u Ujedinjenom Kraljevstvu za svaku godinu od 1861. do 1957.
 - Pronašao je jasan dokaz negativnog odnosa između inflacije i nezaposlenosti: kada je nezaposlenost bila niska, inflacija je bila visoka, a kada je nezaposlenost bila visoka, inflacija je bila niska, često i negativna.
- Dvije godine kasnije, Paul Samuelson i Robert Solow kopirali su Phillipsovu vježbu na primjeru Sjedinjenih Država, koristeći podatke od 1900. do 1960.
 - Izuzev razdoblja vrlo visoke nezaposlenosti tijekom 1930-ih godina, također se čini da postoji negativni odnos između inflacije i nezaposlenosti u Sjedinjenim Državama.
- Ova je relacija, koju su Samuelson i Solow "krstili" kao Phillipsovu krivulju, brzo je došla u središte makroekonomskog razmišljanja i politike.

Phillipsova krivulja

II

- Činilo se da zemljama pruža mogućnost odabira između različitih kombinacija nezaposlenosti i inflacije.
- Zemlja je mogla postići **nisku nezaposlenost**, ako je bila voljna tolerirati **višu inflaciju**, ili je mogla postići **cjenovnu stabilnost**, ako je bila voljna tolerirati **višu nezaposlenost**.
- Veći dio rasprave o makroekonomskoj politici pretvorio se u raspravu o tome koju točku izabrati na Phillipsovoj krivulji.

3. STABILNE CIJENE

- Povijest inflacije:
 - Latinski izraz **inflatio** – napuhavanje
 - Prva pojava inflacije još u antičkom dobu, a zatim Bizantijskom carstvu kada je došlo do pada vrijednosti rimske novčane jedinici.
- Inflacija se u ekonomskom kontekstu počinje kao pojam koristiti u vrijeme građanskog rata u SAD-u (1861 – 1865).

Mjerenje inflacije I

- **Inflacija** označava rast opće razine cijena; **deflacija** označava pojavu smanjivanja opće razine cijena.
- Najuobičajnije mjerilo opće razine cijena: **potrošački indeks cijena** (eng. *Consumer Price Index*, kr. CPI):
 - **Potrošački indeks cijena** jest mjera prosječne promjene cijena koju građanin plaća za košaricu potrošačkih roba i usluga u nekom vremenskom razdoblju.
 - Košara roba i usluga uključuje stavke poput hrane, stanovanja, odjeće i medicinske skrbi, tj. robe i usluge koje kupuju tipični urbani potrošači
 - Svrha indeksa cijena je mjeriti trošak života

Mjerenje inflacije II

Promjena opće razine cijena se mjeri **stopom inflacije**.

$$\text{Stopa inflacije} = \frac{\text{razina cijena (godina X)} - \text{razina cijena (godina X-1)}}{\text{razina cijena (godina X-1)}}$$

USKRSNA KOŠARICA ZA ČETVEROČLANU OBITELJ

USKRSNJA KOŠARICA	2013.	2014.	2015. (na dan 20.03.)	2015. (na dan 01.04.)
SKROMNA	583 kn	603 kn	647 kn	620 kn
SREDNJA	1.039 kn	1.098 kn	1.205 kn	1.142 kn
BOGATA	1.416 kn	1.438 kn	1.580 kn	1.594 kn

Porast cijena na godišnjoj razini

Tipovi inflacije:

- Umjerenja inflacija** - spori i predvidivi rast cijena (do 10% na godinu)
- Galopirajuća inflacija** - dvocifrena ili trocifrena godišnja inflacija (20-200%), indeksiranje ugovora.
- Hiperinflacija** - milijun i više % godišnje

Inflacija u Njemačkoj 1923. godine.

Posljedice inflacije

Neke posljedice uključuju sljedeće:

- Promjene u strukturi relativnih cijena**
 - pogrešna alokacija resursa dovodi do smanjenje proizvodnje;
 - neizvjesnost o budućem ponašanju ekonomskih subjekata dovodi do smanjivanja motivacije za rad i štednju, a to dalje dovodi do smanjenje proizvodnje.
- Preraspodjela dohotka: dobitnik vs. gubitnik**
 - dobivaju dužnici i primatelji dohotka iz rada (plaće i profit), a gube vjerovnici i primatelji fiksnog dohotka;
 - svi subjekti čije su obveze veće od potraživanja imaju koristi od inflacije.

Posljedice inflacije

II

□ Promjene u potrošnji:

- Povećava se *osobna potrošnja* stanovništva, ono više troši i manje štedi;
- mijenja se struktura potrošnje (kupuju se više nekretnine, a manje vrijednosni papiri).
- povećava se *investicijska potrošnja* jer su niže kamate; investira se u kratkoročne projekte
- Promjene u *proračunskoj potrošnji* bilježe povećanje deficita jer rastu javni prihodi i rashodi, ali rashodi rade brže od prihoda pa dolazi do povećanja proračunskog deficita
- tzv. "opozreivanje bez zakona" tj. automatsko povećanje prihoda od poreza

Percepcija inflacije

- Potrošačke ankete često pokazuju kako se potrošačima inflacija čini višom nego što prikazuju stvarni indeksi cijena. Što utječe na percepciju inflacije u potrošača?

- **Porast cijena privlači više pozornosti** nego stabilne ili padajuće cijene. Duže se prisjećamo povećanja cijena
- **Više primjećujemo redovite gotovinske troškove.** Često pridajemo preveliku pozornost promjenama cijena proizvoda/usluga poput benzina, kruha, autobusnih karti kada razmišljamo o inflaciji, zbog čega možda naposljetku precjenjujemo stvarnu stopu inflacije.
- **Manje primjećujemo neredovite kupnje i izravna terećenja računa.** Znatna iznos u svom proračunu kućanstva troše na robu i usluge koje se ne kupuju redovito. Primjer toga su automobili i putovanja. Tu su također proizvodi/usluge koje plaćamo automatskim bankovnim prijenosom (izravnim terećenjem ili trajnim nalogima), kao što su najam stana ili telefonski račun. Čini se da takve troškove i promjene njihovih cijena manje primjećujemo kada razmišljamo o inflaciji.

Nije svako povećanje cijena rezultat isključivo inflacije!

- **Promjene cijena i promjene kvalitete.**
 - Često se događa da promjene u iskazanoj cijeni proizvoda smatramo inflacijom. Međutim, i kvaliteta proizvoda mijenja se s vremenom.
- **Primjer:**
 - Cijene novih modela automobila možda su porasle, ali novi modeli često, kao osnovnu opremu, uključuju ono što se prije prodavalo kao dodatna oprema (npr. satelitski sustavi navigacije, rashladni uređaji ili zračni jastuci). U takvim slučajevima porast cijene djelomično je posljedica i poboljšanja kvalitete, a ne samo inflacije.

4. URAVNOTEŽENA VANJSKA TRGOVINA

- Povećanje životnog standarda građana
- Međunarodna razmjena:
 - poticanje efikasnosti i povećanje ekonomskog rasta i razvoja: uvoz/izvoz dobara, usluga i kapitala, kreditiranje, putovanja
- Mjerilo: neto izvoz (NX) i platna bilanca
 - **neto izvoz (NX)** jest brojčana razlika između vrijednosti izvoza neke zemlje i njezina uvoza
 - **platna bilanca**: pokazuje međunarodnu aktivnost neke zemlje: tekući račun i kapitalni račun
 - trgovinski deficit – izvoz manji od uvoza
 - trgovinski suficit – izvoz veći od uvoza

- Stabilni devizni tečaj ključ uspješnosti međunarodne razmjene:
 - **Devizni tečaj** predstavlja cijenu domaće valute izraženu u stranim valutama:
- Utječe na: proizvodnju, zaposlenost, inflaciju

O deviznom tečaju

- Karakterističnost stranog novca u odnosu na domaći: domaći novac na domaćem tržištu predstavlja samo mjeru vrijednosti ili mjerilo cijena kojim se izražava cijena određene robe.
 - Domaći novac na domaćem tržištu **nije roba**, dok je strani novac na domaćem tržištu **roba** kao svaka druga, a devizni tečaj zapravo predstavlja **njegovu cijenu**.
 - Posebnost koja karakterizira devizni tečaj je ta što strana valuta kao specifična roba istovremeno predstavlja i mjerilo cijena u zemlji koja je taj novac emitirala.
- Devizni tečaj i platna bilanca:
 - kod suficita platne bilance, devizni tečaj valute će imati tendenciju pada (*razlog je povećana ponuda deviza*);
 - kod deficita platne bilance, devizni tečaj će imati tendenciju rasta (*razlog je povećana potražnja deviza*)

Devizni tečaj se formira na više načina:

- Sustav fiksnih deviznih tečajeva** gdje je jedna valuta, zakonom ili drugom regulativom, vezana za drugu valutu fiksnim tečajem.
- Sustav pariteta kupovne moći** gdje relativno fiksni iznos odgovara odnosima kupovnih snaga stranog i domaćeg novca;
- Sustav fluktuirajućih tečajeva** valuta gdje varijabilni iznos odgovara odnosu ponude i potražnje strane valute
